

ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ“

НЕ ПЛАЧИ, МАЙКО, НЕ ТЪЖИ

В поезията на Христо Ботев родолюбието и обичта към близките са неразривно свързани. Поетът пише в писмо до свой приятел, че само онзи, който умее истински да обича семейството си, познава и любовта към отечеството. Стожер на родния дом е майката, затова обичта и признателността към нея характеризират всяка нравствено извисена личност.

В стихотворението „На прощаване“ е пресъздадена синовната почит и любов на бунтовника. Избрал страшния, но славен път на борбата, синът се чувства длъжен да сподели именно с майка си причините, мотивирали избора му. Той иска да я утеши, да намали болката ѝ от раздялата. Стреми се да ѝ помогне да надмогне страха от вероятната загуба на първородното чедо; да ѝ вдъхне надежда за предстоящо посрещане на син победител. Тръгналият по саможертвения път бунтовник търси прошката и благословията на онази, която го е родила, защото е сигурен, че само тя може истински да го разбере.

Лирическият герой е безстрашна и непоколебима, но чувствителна личност. Синовната му привързаност го прави нежен, но и възискателен. Той знае, че дори когато съдбовният избор е единствено достойният, за една майка е трудно да го приеме, ако застрашава живота на детето ѝ. Затова в съкровена изповед бунтовникът споделя с майка си своите мотиви за избор на саможертвения път.

Лирическият монолог има сходство с диалога - сякаш с всеки пореден момент синът отговаря на някаква майчина реплика и се стреми да вдъхне сила на изпълненото ѝ с тревога сърце. Чрез повелителните глаголни форми: „не плачи“, „не тъжи“, и многократното повторение на изпълненото с топлота обръщение: „майко“, бунтовникът се разкрива като любящ син, който желае не само да се прости с майка си, т. е. да се сбогува, а и да получи нейната прошка. Двусмислеността в смисловото съдържание на българската дума „прощаване“, присъстваща и в заглавието на творбата, намира израз и в молбата: „прости ме и веч прощавай“. Решителността и храбростта на лирическият герой са неотделими от чувството му за синовна отговорност.

Внимателно, но с категорична убеденост бунтовникът защитава пред майка си тезата, че достойният човек умее не само силно да люби, но и да мрази. В митологичния модел на света пространството е полюсно разделено на свое и чуждо. Към родния дом, родното село, родната земя и близките всеки човек изпитва обич и доверие, а чуждото пространство и чуждите хора са заплаха, те се асоциират със злото. А когато чужденците са поробители, омразата към тях е много силна, защото робството разрушава хармонията в света. Затова в духа на фолклора, синът насочва майчината клетва срещу „таз турска черна прокуда“. Според народното поверие, майчината клетва винаги се сбъдва. Майката е родила чедото си със „сърце мъжко, юнашко“ възпитала е у него дух на непримиримост с неправдата - затова тя трябва не само да разбере неговата жертвоготовност в името на свободата, но и да я подкрепи.

Синовната обич на лирическият герой естествено прераства в любов към родината. Дългът към страдащия народ е основен действителен мотив за бунтовника да избере страшния, но славен път на борбата. Този дълг е неотделим от отговорността на семейството. Той знае, че близките му не могат да бъдат щастливи в една поробена земя. Готовността за саможертва в името на майка и либе баща и братя, народ и отечество вдъхновява бунтовника, прави го нетърпелив. Вълнението му намира израз в задъхания ритъм и апосиопезата* в края на лирическият увод:

пък... каквото сабя покаже, и честта, майко, юнашка.

Епитетът „юнашка“ обединява образа на майката („майко юнашка“) и на бунтовника („честта... юнашка“). По този начин се постига внушението за духовно родство, заявява, че такава майка не може да не разбере защо синът ѝ предпочита да умре за свободата, вместо да живее в робство.

Когато пресъздава въображаемата картина на собствената си юнашка смърт,

лирическият герой е особено внимателен към майка си. Той осъзнава високите нравствени стойности на майчиното страдание. Категоричната повеля: „Не плачи, майко, не тъжи...“, поставя майката в жертвената ситуация на избора - да посрещне достойно юнашката смърт на сина, надмогнала жалбата на сърцето, или да изплаче болката от загубата на първородно чедо, както всички български майки преди нея. Лирическият герой понася болката от незаслуженото майчино огорчение, че част от съвременниците на бореца за свобода не биха разбрали неговата саможертва („нехранимайка излезе“) Но тя именно затова е „майка юнашка“ - защото ще съумее да се извиси над болката и да изпълни завета на героичното си чедо: „... с сърце сичко разкажи на моите братя невръстни.“ За бунтовника е от голямо значение примерът, който ще остави на младите. Той вярва, че за да се освободи един поробен народ, не е достатъчно само мъжете му да са храбри и самоотвержени. Необходимо е и жените да надмогнат страха за своите синове, и невръстните деца да заобичат свободата, както я обичат по-големите им братя. Затова от съчувствие към майка си синът допуска тя да прояви слабост, след като чуе разтърсващата вест за смъртта на нейното „първо чедо“: „Ако ли, майко, не можеш/ от милост и туй да сториш...“ Но неизменно остава желанието му тя да предаде неговия пример на по-малките си синове. Напрежението расте.

Прощаването, раздялата между майка и син предполага и среща. Настъпва обрат в емоционалните преживявания на лирическият герой. Въображението му очертава красивите мигове на среща. Радостта е толкова силна, че въображаемата картина изглежда реална. Но майчината болка остава и тя връща отново лирическият герой към страданието - този път на майка и либе. Антонимите „тъжно“ и „весело“ подчертават драмата в майчината душа, съзвучна в болката си с душата на либето.

Осъзнал тежкото изпитание, на което подлага най-скъпия си човек, лирическият герой дарява покрусеното майчино сърце с една красива надежда:

*Ако ли, мале майно, ле,
жив и здрав стигна до село,
жив и здрав с байряк във ръка
под байряк лични юнаци...*

Бунтовникът знае, че радостта и опиянението му от това въображаемо победно завръщане ще бъдат най-искрено споделени от майка му. Предусещайки нейното щастие, той не пести възклицанията, епитетите и сравненията, с които детайлно описва видението си. Създава се една многобагрена, динамична картина, наситена с дух на обич и благоговение:

*О, тогаз, ти майко юнашка!
О, либе мило, хубаво!
Берете цветя в градина,
късайте бръшлян и здравец...*

Майчината прегръдка и целувка, майчините думи „свобода и смърт юнашка“ са благословията, от която има нужда всеки човек, избрал труден, но славен път. Бунтовникът е убеден, че само ако получи майчиното разбиране и одобрение, след време подвигът му ще бъде достойно оценен и от народа:

*умря сиромах за правда,
за правда и за свобода...*

В Ботевата поезия образите на майката и родината съдбовно се сливат. Засвидетелствал своята обич и привързаност към онази, която го е родила, бунтовникът посвещава живота си на борбата за освобождение на родната земя.

Ботев вярва, че онзи, „който падне в бой за свобода/ той не умира“ („Хаджи Димитър“). Но безсмъртен остава и образът майката, родила и възпитала такъв син.

* *апосиопеза: (от гръцки - замлъкване) - Замълчаване, недоизказване. Прекъсване на речта под влияние на силни чувства.*